

Primljen 10. 01. 2005.
Prihvacen 05. 04. 2005.

PRIKAZ RJEČNIKA BARBARE IVANČIĆ: *Deutsche Sprache schwere Sprache*

Petra Žagar *

Filozofski fakultet, Rijeka

Barbara Ivančić

Deutsche Sprache schwere Sprache-Ma le grammaticce ci aiutano? Considerazioni sulle grammatiche didattiche del tedesco,

Trieste: Edizioni Universita Trieste, (2003), pp. 212.,

Deutsche Sprache – schwere Sprache» (Njemački jezik – težak jezik). Već se samim naslovom autorica stavlja u položaj učenika/ce ili studenta/ice koji uči njemački jezik. Taj široko prihvaćeni stav da je njemački – težak jezik, predstavlja već i prije učenja tog jezika predrasudu koju treba razgraditi i preraditi. Težina svakog jezika, ne samo njemačkoga kao stranoga, ovisi ponajprije o tome kako nastavnik (profesor) učeniku ili studentu predstavlja ključne jezične komponente koje su potrebne za razvoj jezične sposobnosti. Stav da je jezik težak nastaje u pravilu zbog identifikacije učenja jezika s gramatičkim dijelom, koji bez obzira na promjene provedene zadnjih godina predstavlja u pristupu učenju jezika ipak kompleksniji i za učenika/studenta teži dio.

Poznavanje gramatičkih struktura kao i konkretna primjena tih struktura za ispravnu su komunikaciju neosporni te ni u kojem slučaju nisu upitni. Žarište i težište

stavlja se više na to KAKO i uz pomoć kojih pomagala se gramatika predaje učeniku/studentu.

Tema rada Barbare Ivančić odnosi se upravo na to kako se koriste i obrađuju tzv. didaktičke gramatike. U središtu je razmatranja njezina u pet poglavlja podijeljenoga rada značenje didaktičkih gramatika unutar nastave njemačkoga kao stranog jezika, čiju funkciju autorica razumije kao «mediazione tra ricerca linguistica e la prassi didattica» (vezu lingvističkog istraživanja i nastavne prakse) (S.8.).

Prva dva poglavlja tvore teorijsko polazište koje nas postupno uvodi u samu srž istraživanja i istraživačkoga rada (pogl. 3). U prvom se poglavlju postavlja načelno pitanje «Che cos'è la grammatica?» (Što je gramatika?) te se provodi detaljna analiza nocije termina «gramatika» i različitih definicija toga pojma, da bi autorica naposlijetku izuzela pojedina značenja te se ograničila na bitne značajke toga pojma koje smatra neizostavnim dijelom svoga

razmatranja. Preciznost određivanja pojmoveva, a s time u vezi i njihova argumentiranja, značajka je koja se u svakom istraživačkom radu iznova ispituje, a čiji je preduvjet poznavanje značenja terminologije kako je ona opisana u stručnoj literaturi. Polazište je svih dalnjih razmatranja podjela prema Gerhardu Helbigu koji razlikuje tri značenja pojma „gramatike“ (A, B i C). Gramatika A odnosi se na konstitutivne značajke jednog jezika, gramatika B se odnosi na ligvistički opis tih značajki, a C na „gramatiku u glavi“ svakoga govornika nekoga jezika. Gramatici tradicionalno pripadaju morfologija i sintaksa (a u novije vrijeme fonologija i fonetika), koje su se šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća u sastavu novih teorija o jeziku proširile na semantičke, pragmatičke i funkcionalne aspekte. Definicija o «gramatici u širem i užem smislu» odnosi se također na Gerharda Helbiga koji je postavio pitanje kvalitativnoga i kvantitativnoga izbora elemenata što bi ih trebalo opisati. Značenje je toga pitanja neizostavno i u didaktici jezika. Iz toga proizlazi nužnost izrade pojmovnoga kataloga koji bi trebao omogućiti tipološku klasifikaciju gramatičkih knjiga/priručnika. Autorica pridaje bitno značenje razlikovanju postavljenoga cilja i ciljanih grupa, gdje se jasno vidi razlika između teorijskih gramatika, deskriptivnih, odnosno lingvističkih gramatika te didaktičkih, odnosno pedagoških gramatika. I ovdje su gramatički pojmovi pomno odabrani te ne dopuštaju terminološku nejasnost i dvoznačnost, nego jasno očrtavaju postavljeni cilj istraživanja koji se odnosi na didaktičke gramatike. Daljnji kriteriji sastoje se u određivanju težine pojedinih teorijskih elemenata u odnosu na opis i normativnost gramatičkih fenomena, u

dijakronijskim, odnosno sinkronijskim postupcima. Pod opisom se podrazumijeva odnos opisanih gramatika naspram drugih jezičnih sustava (kontrastivnost), kao i organizacija i način prikazivanja gramatičkih informacija. U kojem su opsegu ti aspekti u gramatikama zastupljeni, ovisi najviše o njihovim gramatičkim teorijama koje je autorica pregledno opisala s povijesnog aspekta, a koje se djelomično odnose i imaju utjecaja na njemački kao strani jezik.

Nakon uvodnoga dijela, koji je više usmjeren na teoriju, autorica nam predstavlja problem kojim se bave didaktičari stranoga jezika, a koji se sažeto odnosi na pitanje: «Koliko je stranog jezika čovjeku potrebno?» (Helbig 1993). Usput rečeno, težište na komunikacijskoj kompetenciji u nastavi stranoga jezika po svojoj je naravi, prepostavlja se, dijametralno suprotno nastavi usmjerenoj na gramatičku kompetenciju, što nadalje znači da je kombinacija pragmatičnog i funkcionalnog pristupa učenju stranoga jezika u sebi kontradiktorno te ulazi u takozvanu «tabu-zonu». Autorica se s takvim stajalištem ne slaže, već problematiku stavlja na drugu razinu, gdje ne opovrgava činjenicu da je gramatička kompetencija «nužni dio komunikacijske kompetencije» (Europäischer Referenzrahmen), ali bitnu ulogu ima način „prenošenja“ gramatičkih elemenata na učenika i nadogradnja te «gramatike u učenikovoј glavi» (str. 49). Važnu ulogu dakle imaju funkcija i značenje didaktičkih gramatika, koje kao «manuali di grammatica destinati all’ insegnamento/apprendimento del tedesco come lingua straniera» (str. 53.) (gramatika namijenjena kao priručnik za učenje njemačkoga kao stranog jezika) preuzimaju dijelove B-gramatike.

U trećem dijelu, koji je ujedno i središnji dio autoričina rada, do izražaja dolazi stvarnost njemačkoga kao stranog jezika (DAF). Riječ je o dvama empirijskim istraživanjima koje je autorica provela u školama i na fakultetima. S jedne se strane radi o ulozi didaktičkih gramatika, njihovoj važnosti i postignutim rezultatima unutar same nastavne prakse, a s druge strane riječ je o istraživanju odabranih gramatičkih priručnika, pri čemu se autorica služi kriterijima konkretnе tipološke klasifikacije, primijenjenima u školama i na fakultetima navedenima u prvom poglavlju. Istraživanje je provedeno u šezdeset škola, jednom prevodilačkom institutu i na odsjecima za germanistiku šest sveučilišta u sjevernoj Italiji, a dobiveni statistički rezultati mogu se koristiti u znanstvene i ocjenjivačke svrhe. Detaljno sastavljena anketa reflektira stvarnu uporabu didaktičkih gramatika u školama i na fakultetima, pri čemu one dolaze posebice do izražaja u školama jer su ih njemački i talijanski autori sastavili ciljano za učenika (str. 91). Pri odabiru navedenih gramatika vidljivo je kako se nastavnici, ali i učenici, pri samostalnom učenju manje koriste teorijama gramatičkih koncepcija, a mnogo se više služe jasnim definicijama i radnim zadatcima pojedinih gramatičkih fenomena. Kako didaktičke gramatike nemaju sporednu ulogu u nastavnoj praksi, ostaje otvoreno pitanje zašto nastavnici ne upućuju svoje učenike na samostalan rad s nekim didaktičkim gramatikama. Nedostaje «didaktika gramatike» koja bi učenike pripremila za korištenje gramatičkih priručnika. Jedan daljnji podatak vrlo je zanimljiv, naime, tri generacije učenika od četiri istražene (22 – 55 godina) obrazovale su se na istim gramatičkim udžbenicima i

teorijama, koje se obvezno ne podudaraju s modernim didaktičkim konceptima učenja stranoga jezika.

Na fakultetima/sveučilištima u okviru lektorskih vježbi situacija je u mnogočemu slična. Na fakultetima, kao i u školama, težište je na gramatičkim zadatcima, definicijama i kontrastivnim prikazima gramatičkih elemenata. Jedina razlika naspram škola je u tome što lektori osobno koriste gramatičke priručnike. Autoricu zabrinjava i činjenica da su studenti često ostavljeni da samostalno, bez vanjskih *inputa*, svladavaju kompleksne gramatičke fenomene te se pita mogu li na takav način „nastati“ jezični stručnjaci.

Didaktičke gramatike koje se koriste u školama i na fakultetima, a kritički obrazložene i opisane u drugom dijelu trećeg poglavlja knjige, trebale bi biti usmjerene i određene za pojedine stupnjeve učenja jezika, kao i za pojedine institucije (škole ili fakultete?) kako su određeni i njihovi udžbenici. Taj segment u samom istraživanju gramatika nije došao dovoljno do izražaja.

Što se tiče kontrastivnosti, vidljivo je da su didaktičke gramatike koje su izdane u Njemačkoj dostupne i u talijanskome prijevodu njemačkoga izvornika, gdje kontrastivnih elemenata nema, za razliku od talijanskih gramatika za učenje stranog jezika u kojima su kontrastivni elementi vidljivi i zastupljeni. Kritičkom analizom autorica je zaključila da se pod kontrastivnošću u prvom redu podrazumiјeva ishodište s L1, gdje se učenika navodi da materinski jezik prenosi na strukture L2 stranog jezika, umjesto da se kritički raspravlja o razlikama i sličnostima koje se s L1 reflektiraju na L2. Čak je i u novijim didaktičkim gramatikama koje se navodno

pridržavaju modernih didaktičkih principa, pri pomnijem promatranju vidljivo je da ne sadrže stvarne kontrastivne elemente pa neka bitna razlika naspram prijašnjih ne postoji. Sporna su točka prema principu organizacije gramatičkih informacija, vrste riječi i tzv. rečenične konstrukcije koje se nalaze radi dekontekstualizacije u opoziciji prema »komunikacijskoj« gramatici. Autorica nudi konstruktivno rješenje tog problema pri čemu bi gramatičke oblike trebalo shvatiti kao polazište svih pragmatičkih funkcija gramatičkih fenomena. Od važnosti su »gramatike teksta« koje, kako autorica uočava, najvećim dijelom (u pogledu zastupljenosti teksta) nedostaju didaktičkim gramatikama.

U četvrtom poglavlju autorica obrazlaže u gramatikama korištenu terminologiju koja učeniku može poslužiti kao bitno tumačenje nepoznate ili nedovoljno poznate terminologije. Na interlingvističkoj razini autorica analizira neke od tih pojmova i njihove prijevode, kako bi svim korisnicima pristup tako kompleksnom i zahtjevnom gramatičkom terminološkom značenju bio lakši i razumljiviji.

Na kraju, kratka uputnica na pomno odabranu bibliografiju (250 naslova) koja otvara mnogobrojne aspekte zanimljive za daljnja istraživanja ili produbljivanja postojećih činjenica. Ključnu su ulogu u autoričinu istraživanju imale didaktičke gramatike koje reflektiraju gramatičke fenomene i oblike, a koje prije svega trebaju biti korištene u pragmatično-funkcionalnom smislu. Ovaj je rad – pisan na talijanskome jeziku – od velikoga značenja u pogledu kritičkoga pristupa izboru gramatičkih priručnika te je prvenstveno namijenjen nastavnicima/profesorima, kao i studentima germanistike u Italiji (kojima

je u ovom slučaju njemački kao strani jezik glavni predmet).

Barbara Ivančić svojim rezultatima dobivenima iscrpnim istraživanjem uspješno uklanja predrasudu o tome kako je »Njemački jezik – težak jezik«, te učenicima i nastavnicima/profesorima, ne samo u Italiji, taj jezik činjenično stavlja u nov, nesvakidašnji, »svjetlijii« kontekst.